

**ЗБІРНИК ТЕЗ
III Міжнародної наукової
конференції**

**«ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА
ТЕХНОГЕННІ КАТАСТРОФИ:
історичні та психологічні
наслідки»**

***Abstracts collection of the
III International scientific
conference of***

***"MILITARY CONFLICTS AND
TECHNOGENIC DISASTERS:
historical and psychological
consequences"***

***Тернопіль,
20-21 квітня 2023 р.***

*III Міжнародна наукова конференція «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ
КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки»*

ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки: Збірник тез III Міжнародної наукової конференції, 20-21 квітня 2023 р.. Упорядники: А.А. Криськов, Н.В. Габрусєва. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2023. 168 с.

Збірник містить матеріали III Міжнародної наукової конференції «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки» Конференція проведена Тернопільським національним технічним університетом імені І. Пулюя 20-21 квітня 2023 р.. Основне проблемне поле конференції: типи та способи ведення гібридних воєн; питання психологічної та соціальної реабілітації постраждалих під час воєнних конфліктів; основні напрямки новітніх досліджень у мінімізації наслідків воєнних конфліктів та техногенних катастроф; шляхи міжнародного співробітництва у подоланні екологічних, економічних, психологічних, соціальних проблем, пов'язаних з воєнними конфліктами та техногенними катастрофами тощо.

ISBN 978-617-7875-32-0

Матеріали публікуються в авторській редакції та відображають точку зору авторів, яка може не збігатися з позицією редколегії

Відповідальність за зміст тез несуть автори

III Міжнародна наукова конференція «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки»

CYBER FRONT IN THE HYBRID WAR OF russia AGAINST UKRAINE	
Г. ЛЕЩУК, КАНД. ПЕД. НАУК, ДОЦ.	74
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна	
М. ЛЕЩУК	
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна	
ВІЙНА В УКРАЇНІ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ ДЛЯ СВІТОВОЇ СПІЛЬНОТИ	
Н. LESHCHUK, Ph.D., ASSOC. PROF.; M. LESHCHUK	
THE WAR IN UKRAINE AND ITS CONSEQUENCES FOR THE WORLD COMMUNITY	
Н. ЛУБКОВИЧ, КАНД. ІСТ. НАУК; А. ХОРКАВА	76
Галицький фаховий коледж ім. В'ячеслава Чорновола, Україна	
ЗОВНІШНІ ВОРОГИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	
N. LUBKOVYCH, PhD; A. KHORKAVA	
EXTERNAL ENEMIES OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR	
О. МЕДВЕДЕВ	79
Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Україна	
ПОЛІТИЧНА БОРОТЬБА В УКРАЇНІ ЩОДО ПИТАННЯ ВСТУПУ ДО НАТО В 1991-2021 РОКАХ ТА ЇЇ ІСТОРИЧНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	
О. MEDVEDYEV	
THE POLITICAL STRUGGLE IN UKRAINE REGARDING THE ISSUE OF JOINING NATO IN 1991-2021 AND ITS HISTORICAL CONSEQUENCES FOR THE NATIONAL SECURITY	
В. НІКОНЕНКО.КАНД. ФІЛОС. НАУК, ПРОФ.	82
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна	
УРОКИ ЧОРНОБИЛЯ ТА ЇХ ЯДЕРНИЙ ВІДТІНОК	
V. NIKONENKO, Ph. D., PROF.	
LESSONS OF CHERNOBYL AND THEIR NUCLEAR SHADE	
О. РАДЧЕНКО, КАНД. ПЕД. НАУК, ДОЦ.; С. ВИХОР КАНД. ПЕД. НАУК, ДОЦ.	84
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна	
Я. А. КОМЕНСЬКИЙ – СУЧАСНІСТЬ: ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ В УМОВАХ ВІЙНИ	
О. RADCHENKO, Ph.D., ASSOC. PROF.; S. VYKHOR, Ph.D., ASSOC. PROF.	
YA. A. COMENIUS – MODERNITY: HISTORICAL PARALLELS IN WAR CONDITIONS	
М. РУДИК, ВИКЛАДАЧ, Н. БАБІЙ	86
Галицький фаховий коледж ім. В'ячеслава Чорновола, Україна	
АГРЕСІЯ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ	
M. RUDYK, N. BABIY	
RUSSIAN AGGRESSION AGAINST UKRAINE: HISTORICAL BACKGROUND AND PRESENT CHALLENGES	
Г. СИНОРУБ, КАНД. НАУК ІЗ СОЦ. КОМ., ДОЦ.	90
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна	
Т. ГУСЕВА, КАНД. ПСИХОЛ. НАУК	
Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського, Україна	
СОЦІАЛЬНА СУТНІСТЬ КОНФЛІКТУ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ	
H. SYNORUB, PhD IN SOCIAL COMMUNICATION, ASSOCIATE PROFESSOR; T. HUSIEVA, Ph.D IN PSYCHOLOGICAL SCIENCES	
SOCIAL ESSENCE OF THE CONFLICT: HISTORICAL ASPECT	
Н. ШОСТАКІВСЬКА, КАНД. ПЕД. НАУК, ДОЦ.; Ю. ГУДАК	93
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна	
N. SHOSTAKIVSKA, Ph.D., ASSOC. PROF.; YU. HUDAK	
NATO AND EU INVOLVEMENT IN THE SETTLEMENT OF MILITARY CONFLICTS AND MAN-MADE DISASTERS	
СЕКЦІЯ 3. ГІБРИДНІ ВІЙНИ: ІСТОРИЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ.....	95
I. IZHUTOVA, Ph.D. IN PUBLIC ADMINISTRATION.....	95
National Defence University of Ukraine	
V. SHUBIN	
IT “Integrator”, Ukraine	
INFORMATION ENVIRONMENT FORMATION IN LINE WITH TARGET AUDIENCES’ VULNERABILITIES	
I. ІЖУТОВА, КАНД. НАУК З ДЕРЖ. УПР.; В. ШУБІН	
ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ ВІДПОВІДНО ДО ВРАЗЛИВОСТЕЙ ЦІЛЬОВИХ АУДИТОРІЙ	
М. БЛАВЦЬКИЙ; В. ЛАЗАРЮК, КАНД. ТЕХН. НАУК, ДОЦ.,	96
Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя, Україна	

захворюваності гіперплазії щитової залози, органів дихання, анемію, збільшення лімфовузлів, загострення інших хронічних захворювань. Було зафіксовано зростання випадків народження у тварин (ВРХ, свиней, коней та ін.) потомства з певними аномаліями, мутантів. Проте, як виявилось пізніше, не всі ці випадки були пов'язані із впливом радіації, оскільки таке фіксувались і раніше. Зрештою, час і зусилля по зниженню рівня радіоактивності дали позитивні результати, які були визнані навіть зарубіжними вченими (Японія, США та ін.)

Згадуючи в квітневі дні кожного року дату Чорнобильської трагедії, наше суспільство та люди інших країн висловлюють вдячність тим, хто взяв на себе весь тягар ліквідації наслідків ще небаченої техногенної катастрофи. Це були ліквідатори, медики, військові, поліція та інші категорії рятувальників, різних напрямів, самовіддана праця яких не повинна забутись.

Проте, на жаль, важко зрозуміти і виправдати нинішнє становище багатьох ліквідаторів, яким так і не надано гарантованого державою житла, якого при такому зволіканні багато ліквідаторів можуть і не дочекатись цього житла. Це ж стосується і передбаченої законом допомоги на оздоровлення та виплат багаторічної затримки пенсій і інших виплат, що змушує людей звертатися в суди та подавати апеляції до Верховного Суду.

Адекватне усвідомлення Чорнобильської трагедії неможливе без розуміння того, що ж реально сталося в квітні 1986 р., і того, що могло б статись, якби не вдалося тоді приборкати потенційну небезпеку ще не баченої біди планетарного масштабу. Адже хоча більшість вчених та інженерів сходилися в тому, що ймовірність такого співпадіння причин аварії, яке мало місце в ЧАЕС, дорівнювала одному випадку на мільйон років, проте випадок цей стався. Навіть за нинішнім рівнем надійності в атомній енергетиці ймовірність аварій дуже висока і навіть мала аварія може розростись у велику і навіть у світову катастрофу.

Все це вимагає постійного і посиленого контролю за станом безпеки на атомних електростанціях. Світова громадськість дуже стурбована тим, що відбувається нині на Запорізькій АЕС, де, як відкрито визнали російські окупанти, заміновані всі важливі об'єкти, що створило небезпеку для ядерних реакторів.

Небезпеку створюють також проблеми утилізації і використання радіоактивних відходів. Немає жодного енергоносія, використання якого хоча б наближено залишало стільки відходів, скільки дає ядерна енергія, і немає таких відходів, які за рівнем своєї небезпеки хоча б віддалено нагадувало продукти розщеплення. Гора радіоактивного сміття росте на кожному етапі виробничого процесу на АЕС.

Якщо ставлення до проблем радіоактивних відходів буде адекватним небезпеці, а також адекватним до забезпечення їх перевезень і місць зберігання, то ядерна енергія перетвориться на найдорожчу із усіх існуючих. Дешевою ядерна енергія буде тільки до тих пір, доки безпека стоятиме на другому місці. Саме тому розвинені країни не і хоронять, і не зберігають ядерні відходи у себе, а намагаються робити це чи далі від себе в інших країнах.

Література

1. М. Заверуха. Люди чекають на гроші від 2011 року. *Експрес*. 2023, №10-12. С. 12

УДК 37.035 «364»

О. Радченко, канд. пед. наук, доц.; С. Вихор канд. пед. наук, доц.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна

**Я. А. КОМЕНСЬКИЙ – СУЧАСНІСТЬ: ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ В УМОВАХ
ВІЙНИ**

O. Radchenko, Ph.D., Assoc. Prof.; S. Vykhor, Ph.D., Assoc. Prof.

**YA. A. COMENIUS – MODERNITY: HISTORICAL PARALLELS IN WAR
CONDITIONS**

Україна вже більше року перебуває в активних воєнних діях, упродовж практично усього воєнного стану, освітня система функціонує. Варто зазначити, що автономія закладів освіти різних рівнів забезпечує можливість гнучко реагувати на виклики часу. Впроваджена та удосконалена за період пандемії дистанційна форма навчання дозволяє достатньо ефективно реалізовувати освітній процес. Однак, постає закономірне питання, чи можливо мінімізувати воєнні виклики, які постали перед закладами освіти. Тут хочеться звернути увагу, що таких питань є, на наш погляд, як мінімум кілька. Проаналізувавши нормативну базу, ми виділили ті проблеми, на які зверталася увага МОН України упродовж цього періоду [2; 5]:

- безпечне освітнє середовище;
- структура навчального року;
- забезпечення наступності між ланками освіти (дошкільна, загальна середня, вища);
- форми організації навчання: очна, дистанційна та змішана;
- забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу.

Ці питання звичайно є дуже важливими і їх вирішення забезпечує функціонування освітньої системи. Проте, на наш погляд, війна оголила ще низку проблем, серед яких хочемо звернути увагу на виховну складову, а саме – моральні цінності (чесність, порядність, справедливість тощо).

У цьому контексті актуальними є погляди Я. А. Коменського на означене питання, адже великий дидакт, який заклав основи організації навчально-виховного процесу, жив у період тридцятилітньої війни (1618 – 1648 р.) і його ідеї на освітній процес формувалися під впливом тогочасних подій. Учення про Пансофію стало основою системи педагога. Пансофія передбачає високу моральність, а Я. А. Коменський зазначає, що школа не вчить головного з головного – любити добро і ненавидіти зло, насолоджуватися пізнанням істини і вірно служити їй [1].

У поданому педагогом ідеалі освіченої людини перша і визначальна риса – людяність: «Освічені люди – суть справжні люди, тобто людяні по своїх звичаях». Виховання служить не тільки вдосконаленню людини, а й готує її до вдосконалення навколишнього життя. І одне неможливе без іншого. Людина стає людиною тільки тоді, коли вносить в життя краще – гармонію, розум, красу, добро [4].

Я. А. Коменський виділяє «кардинальні» добродетності: мудрість, помірність, мужність і справедливість» [3, с. 175], які виступали засадами релігійного виховання. Розглянемо кожну з них у трактування автора, оскільки, на наш погляд, звучать вони сучасно і життєво [3, с. 176-179]:

«Мудрість юнаки повинні черпати з доброго напутіння, вивчаючи істинні відмінності речей і їх якість. Бо істинне судження про речі є істинна основа всякої добродетності» [там же]. Наскільки актуально ця думка звучить у сучасних реаліях, коли брехню прагнуть подати як істину, а правда сприймається за брехню, розумієш, що і через більше як 260 років неправдиві судження та облуда призводять до жахливих наслідків, а людство, в переважній своїй більшості, так і не прийшло до того «щоб звичка чинити правильно стала другою природою».

«Золоте правило «помірності»: нічого понад міру; тобто ніколи і в нічому не доходити до пересичення і огиди» [там же].

*III Міжнародна наукова конференція «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ
КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки»*

«Основою «мужності» повинна бути звичка чинити у всьому обдуману і нічого не робити під впливом захоплення або пориву. Адже, людина є істота розумна, отже, нехай вона звикає керуватися розумом обмірковуючи свої вчинки, що, чому, яким чином кожне діло повинно проходити правильно, щоб людина поістині була хазяїном своїх учинків» [там же]. Я. А. Коменський дає й рекомендації як цього навчити – через виконання наказів.

«Справедливості вчать, нікого не ображаючи, віддаючи кожному своє, уникаючи лжі і обману, виявляючи справність і люб'язність» [там же].

В умовах війни ми ще раз переконуємося, що доброчесності, на які звертав увагу великий педагог, не втратили своє актуальності й сьогодні, адже поряд з мужністю, героїзмом і проявом надлюдських можливостей наших людей зустрічаються далеко не поодинокі прояви незаконного збагачення, корупції, брехні та обману.

Важливими та своєчасними є напрацювання Я. А. Коменського щодо умов, які допоможуть реалізувати його загальний метод, зокрема, до державних властей, що стосуються освіти: «Де на будівництво міст, фортець, пам'ятників, арсеналів витрачається одна золота монета, там треба витратити сто золотих монет на правильну освіту одного юнака, який змужнівши, може показувати шлях іншим до всього чесного; адже добрий і чесний муж є найдорогоцінніший скарб усієї держави...» [3, с. 232].

Таким чином, у реаліях воєнного часу, ми ще раз пересвідчуємося що роль освітньої сфери у побудові суспільних відносин є значною, а прогресивні ідеї Я. А. Коменського, які до цього часу не реалізовані, могли б стати хорошим фундаментом для створення якісно нового суспільства. Якщо ми зуміємо визнати помилки і недоліки нашої освітньої системи та матимемо мудрість це покращити, то оптимістично звучатимуть слова великого педагога: «Наступний вік буде саме таким, якими будуть виховані для нього майбутні громадяни».

Література

1. Бад Б. М. Історія і теорія педагогіки. 2018. URL: https://stud.com.ua/143060/pedagogika/istoriya_i_teoriya_pedagogiki (дата звернення: 10.04.2023)
2. Безпечне освітнє середовище в умовах воєнного стану: на що звернути увагу директору школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/bezpechne-osvitnie-seredovyshe-v-umovakh-voiennoho-stanu-na-shcho-zvernuty-uvalu-dyrektoru-shkoly> (дата звернення: 02.04.2023)
3. Коменський Ян Амос. Вибрані педагогічні твори: Том 1. Велика дидактика; під ред. з біограф. нарисом і примітками проф. Красновського А. А. К. : Рад. школа, 1940. 246 с. (С. 175-179; С. 227-233).
4. Кравець В. Педагогічна система Яна Амоса Коменського / Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва: навч. посіб. для студ. пед. навч. закл. Тернопіль, 1996. С. 122-178.
5. Накази Міністерства та інші законодавчі акти в галузі освіти та науки в період дії воєнного стану URL: [https://mon.gov.ua/ua/npa?params=&type=npa&key=%D0%B2%D0%BE%D1%94%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD&from=&to=&num=&category=&tag=](https://mon.gov.ua/ua/npa?params=&type=npa&key=%D0%B2%D0%BE%D1%94%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD&from=&to=&num=&category=&>tag=) (дата звернення: 01.04.2023)

УДК 35

М. Рудик, викладач, Н. Бабій

Галицький фаховий коледж ім. В'ячеслава Чорновола, Україна